

گزارش سفر به گناباد و بازدید از قنات قصبه و روستای تاریخی ریاب

5 دیماه 1398

سرپرستان سفر: خانم دکتر بوزرجمهری و آقای دکتر عسگری زاده

هدف از این سفر: آشنایی دانشجویان جغرافیا با گرایش روستایی 96 به معماری بومی (سازه های بومی)، فنون و ابزار و تکنولوژی های بومی (قنات) و نقشی که در توسعه گردشگری روستایی دارند، بوده است و لذا شهرستان گناباد به عنوان نمونه انتخاب گردید

قنات قصبه گناباد:

شهرستان گناباد در جنوب خراسان رضوی قرار گرفته است و دارای آب و هوای خشک با اختلاف درجه حرارت و فشار زیاد هوا با روزهای گرم و شب های سرد مردان این سرزمین از دوران های کهن برای رفع نیازهای خویش و تعامل با شرایط سخت منطقه دست به کاری شگفت انگیز زدند که باعث شهرت در جهان شده است. یعنی قناتی با عمق مادر چاه 320 متر. این قنات که جزو آثار ملی ایران بوده است در سال 1395 به ثبت یونسکو هم رسید. حفر قنات در قصبه گناباد انجام گرفته که به همین نام معروف است.

ساعت 11.5 ظهر به محل ورودی قنات رسیدیم و طبق هماهنگی های انجام گرفته با مدیریت میراث فرهنگی و گردشگری شهرستان گناباد، آقای نجف زاده راهنمای ما شدند و توضیحات قابل توجهی را در مسیر بازدید می دادند. عمق مادر چاه قنات 320 متر و عمیق ترین چاه دستی جهان است و طول آن 33 کیلومتر با 440 میله چاه. حدود 72 میلیون متر مکعب خاکبرداری شده است (بیش از 10 میلیون کامیون) قنات دارای 2 ورودی است، ورودی شماره 1 به علت ریزش در حال بازسازی و ممنوع بود، لذا از ورودی شماره 2 که دیواره ها مقاوم

سازی شده، بازدید انجام گرفت. برای همراستایی مسیر قنات تا مادر چاه، از نور چراغ های مخصوص و شاقول و وزنه استفاده می کردند تا مسیر را بیراهه نروند و کانال به خوبی در رسی زمین حفر شود و انتقال آب انجام گیرد. قنات دارای دو رشته اصلی است یکی از منطقه دولاب که دارای آب گرم است و دیگری آب سرد و از منطقه قصبه است و در انتها با مخلوط شدن آب سرد و گرم، آب ولرم می شود. گنابادی ها برای توزیع عادلانه آب قنات از فنجان که واحد اندازه گیری آب است، استفاده می کردند و هر فنجان معادل 8 دقیقه زمان بوده است. اما امروز از ساعت استفاده می کنند. مدار آبیاری 18 روزه است که به بهره برداران می رسد ولی در تابستان به دلیل نیاز آبی بیشتر محصولات، مدار آبیاری 9 روزه می شود که به شیوه بومی مدیریت و ساماندهی می شود.

تصویر 1: ورودی 1 قنات قصبه گناباد : عکس یادبود همسفران و راهنمایان

تصویر 2: خروج از دهلیز قنات قصبه

بازدید از روستای تاریخی و اقامتگاه بومگردی ریو (ریاب)

روستای ریاب که در 5 کیلومتری گناباد قرار دارد، روستایی قدیمی که به دوره سلجوقیان و صفویه می رسد. دارای ابنیه تاریخی است که بسیاری از آنها به ثبت اثار ملی ایران رسیده است. در بافت قدیمی و باارزش آن، ابنیه تاریخی توسط بنیاد مسکن انقلاب اسلامی و میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری، اقدامات احیا و بازسازی و مرمت از سال 1381 انجام گرفته است. این ابنیه ها شامل حوض خانه، برج و قلعه، حمام، مسجد و آب انبار، مقبره ابومنصور ریابی و خانه های قدیمی چون علیپور، اشراقی نیا و غلامیان است که از سال 95 به تدریج به اقامتگاه های بومگردی تبدیل شدند و سبب رونق گردشگری روستا. اولین اقامتگاه متعلق به آقای علیپور با نام قوامیه است و به تدریج 4 اقامتگاه دیگر بومگردی نیز در روستا راه اندازی شده است.

تصویر 3: روستا گردی از ریاب و بافت باارزش آن

تصویر 4: کوچه های باز سازی شده روستای ریاب با توجه به حفظ بافت بافت باارزش

بازدید و صرف نهار در اقامتگاه ریو (آقای بیدل) : با هماهنگی های قبلی، خدمت آقای بیدل صاحب اقامتگاه رسیدیم که از دانش و اطلاعات بومی بسیار بالایی برخوردار بود و همه ما را شگفت زده کرد. وی توضیح داد

که این اقامتگاه از سال 1386 راه اندازی شده ، دارای حیاط مرکزی با حوض و باغچه و دیوارهای بلند و تابستان نشین یا صوفه و بادگیر و زمستان نشین با پنجره های کوچک و رو به آفتاب. خانه ای اربابی (در زبان گنابادی به ارباب میر یا اقا می گویند) بوده است با اتاق های متعدد. در سمت زمستانی کرسی خانه قرار دارد که کف آن دارای گودال کوچکی است و در زمستان برای ایجاد گرما، روی آن را با زغال و هیزم می پوشاندند. اکنون نیز کرسی در آن قرار دارد ولی از برق برای گرم شدن استفاده می شود. در سقف اتاق های گنبدی شکل اقامتگاه سوراخی وجود دارد با کارکردهای ورود نور، تهویه و تخلیه انرژی زمین لرزه . به همین دلیل در زلزله سال 1357 این خانه ها صدمه ندیدند. برای پوشش این سوراخ های سقف بویژه در زمستان از وسیله ای مثلثی شکل استفاده می شود که به زبان گنابادی «بی مرغی» می گویند و از ورود مستقیم باد و باران و آفتاب به داخل اتاق جلوگیری می کند.

تصاویر 5: آقای بیدل صاحب اقامتگاه از معماری بومی خانه اش می گوید

تصویر 6: آقای بیدل در لباس چوپانی یا «نمد»

تصویر 7: خانم ها دهقان (میهمان)، نوبخت و نجفی و رئوفی دانشجویان ارشد جغرافیا و برنامه ریزی گردشگری

یکی از صنایع دستی شهرستان گناباد لباس مخصوص چوپانان است که «نمد» می گویند و از پشم گوسفند و صابون درست می شود، گرچه قابل شستن نیست ولی باران نیز به آن صدمه نمی زند بلکه فقط در اثر تماس با سنگ و لاش کوه ها به تدریج پاره و فرسوده می شود. در گذشته در روستای بی مرغ گناباد به طور دستی آن را تهیه می کردند ولی امروز از دستگاه استفاده می شود. این لباس کاربرد درمانی هم دارد و برای رفع کمر درد بسیار خوب است. در ادامه بازدید ها، از اقامتگاه آقای علیپور، حمام قدیمی و یک چای خانه سنتی در روستا بازدید شد و با دمنوش محلی در ظرف «گدا جوش!!» و خرید سوغات از تولیدات محلی سفر به اتمام رسید و راهی مشهد شدیم.

تصویر 8: چای خانه سنتی و فروشگاه گیاهان دارویی و انواع دمنوش های محلی در روستای ریاب
سمت راست تصویر: آقای عرب و خانمها ستوده، عسگر زاده، نوبخت و سمت چپ آقای مهندس آزما (میهمان) و خانم
ها، نیکپور، محبی، غلامی، قلی زاده و..؟

تهیه کنندگان گزارش : سارا ستوده، لادن نیکپور، حانیه یزدانی فر 10.8. 1398